

Шыфр: _____

Зацвярджаю

Колькасць балаў: _____

Намеснік старшыні
арганізацыйнага камітэта
намеснік Міністра адукацыі

Месца: _____

ТРЭЦІ ЭТАП XXXI РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІАДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

2015 г.

9 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Варыянт I

Заданне 1. Размяркуйце словы па групам згодна з правіламі, якім адпавядае правапіс прапушчаных літар. Упішыце словы ў табліцу, сфармулюйце адпаведныя арфаграфічныя правілы.

Максімальная колькасць балаў – 5
(0,2 бала – за кожнае правільна запісанае слова;
1 бал – за кожнае правільна сфармуляванае правіла)

Гл..гаць, без..ніцыятыўны, над..шоў, ток-шо.., бр..во, кр..вавы, фра..,
дэз..нфекцыя, пад..граць, гр..моты.

Групы слоў	Арфаграфічныя правілы
1)	
2)	
3)	

Заданне 2. З прыведзеных фразеалагізмаў утварыце сінанімічныя пары, упішыце іх у табліцу.

Максімальная колькасць балаў – 5
(1 бал – за кожную правільна ўтвораную сінанімічную пару)

Расыпацца дробным макам, сесці ў лужыну, бабка надвое варажыла, шапку ў ахапку, з макава зерне, як старой бабе сесці, ламаць шапку, віламі па вадзе пісана, лахі пад пахі, сесці макам.

Фразеалагізмы-сінонімы	

Заданне 3. Па прыведзеных артыкулах вызначце тып слоўнікаў, з якіх яны ўзяты. Адкаж запішыце ў табліцу (напрыклад: *слоўнік антонімаў, арфаграфічны слоўнік* і да т.п.).

Максімальная колькасць балаў – 5
(1 бал – за кожны правільна вызначаны тып слоўніка)

Слоўнікавы артыкул	Тып слоўніка
<p>КОПАНКА, -і, <i>ДМ</i> -нцы, <i>мн.</i> -і, -нак, <i>жс.</i> Выкапаны штучны вадаём, запоўнены вадой; сажалка. <i>прым. копаначны</i>, -ая, -ае.</p>	
<p>ГОСПИТ//АЛЬ шпіталь, -ля <i>м.</i>; ~АЛЬНЫЙ шпітальны</p>	
<p>КОМІН, ТРУБА; ДЫМАР (<i>абл.</i>). Вецер вые, не сціхае, дзіка ў <i>коміне</i> шуміць... (<i>Я. Колас</i>). Заводаў адноўлена многа, і <i>трубы</i> над імі дымаць (<i>М. Машара</i>). Вунь прыстань, вунь заводаў <i>дымары</i>... (<i>А. Зарыцкі</i>).</p>	
<p>па-вод-к-(а) – <i>прыст.-суф.</i>, ад вад-(а), <i>чарг.</i> а / о</p>	
<p>Хто зявае, той ваду сярбае (хлябае). <i>Гаворыцца з неадабрэнным пра чыю-небудзь някемлівасць, няспрытнасць, што вядзе да адмоўных вынікаў у жыцці. Вот у цябе што ў хаце? Крэслы абшарпаня. На сценах пустэча. А ў мяне... Ты быў у мяне? То-та ж... Трэба ўмець жыць. Хто зявае, той ваду сярбае</i> (<i>І. Макаловіч. Версія капітана Баргаша</i>).</p>	

Заданне 4. Запішыце назвы асоб мужчынскага полу, утварэнне якіх адпавядае прапанаваным схемам (на адным прыкладзе на кожную мадэль).

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал за кожнае правільна напісанае слова).

Мадэль	Назва асобы мужчынскага полу
1. аснова дзеяслова + -льнік- (□)	
2. аснова назоўніка + -ар- (-яр-) (□)	
3. пра + назоўнік	
4. су + аснова назоўніка + нік (□)	
5. аснова назоўніка + злучальная галосная + аснова дзеяслова + ø (□)	

Заданне 5. Адзначце нумары груп назоўнікаў, якія могуць спалучацца са зборнымі лічэбнікамі *двое, трое* і інш.

(1 бал за кожны правільна вызначаны рад)

- 1) паранены, сястра, верабей;
- ✓ 2) акулярны, людзі, вараняня;
- 3) сяброўка, пчаляр, сані;
- ✓ 4) гусь, вучань, рабочы;
- ✓ 5) настаўнік, нажніцы, лісяня;
- 6) паляўнічы, сабака, твор;
- ✓ 7) дзверы, абцугі, конь;
- ✓ 8) алімпіец, дзіця, запрошаны.

ПРАВІЛЬНЫ АДКАЗ: _____

Заданне 6. Прачытайце ўрывак з беларускай народнай казкі «*Былінка і верабей*». Запішыце выдзеленыя дзеясловы ў форме 2-ой асобы множнага ліку цяперашняга часу.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал за кожнае правільна напісанае слова).

...Заіскрылася сонейка – і давай ястрабу смаліць крылы, сляпіць яму вочы. Ён паляцеў курэй *дзерці*, куры пайшлі чарвей дзяўбці, чэрві пайшлі доўбню тачыць, доўбня пайшла валоў *біць*, вол пайшоў ваду піць, вада пайшла агонь тушыць, агонь пайшоў вярхоўкі *паліць*, вярхоўкі пайшлі людзей вязаць, людзі пайшлі ваўка біць, воўк пайшоў казу *есці*, каза пайшла былінку *грызці*, былінка пачала верабейку калыхаць.

Незначальная форма дзеяслова	Дзеяслоў ў форме 2-ой асобы множнага ліку
дзерці	
біць	
паліць	
есці	
грызці	

Заданне 7. Перадайце адпаведнасць паміж беларускімі словамі і іх значэннем, якое запісана па-руску. Адказ запішыце ў форме літарна-лічбавага спалучэння. Напрыклад, А2 Б1 В3 Г5 Д4.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Беларускае слова	Адпаведнае значэнне ў рускай мове
А. Багач	1. Клинышек для закрепления косы
Б. Вожаг	2. Нитяная или проволочная петля для застёгивания крючка в одежде
В. Гафтка	3. Черенок ухвата, кочерги, помела и т.д.
Г. Запатылак	4. Начало пахоты
Д. Заворыны	5. Рождество Пресвятой Богородицы

Літарна-лічбавае спалучэнне: _____

Заданне 8. Вызначце вершаваны памер у прапанаваных урыўках з твораў беларускіх паэтаў і запішыце яго назву ў адпаведным слупку табліцы. Памятайце, што ў памерах, утвораных двухскладовымі стопамі, сустракаюцца пропускі метрычнага націску.

Максімальная колькасць балаў – 4.

Вершаваныя радкі	Вершаваны памер
<p>Ён ведаў, што цемрадзь адыйдзе і згіне, Што звон кайданоў разаб'ецца аб скалы...</p> <p><i>П. Броўка «Янку Купалу»</i></p>	
<p>Роднае слова – страла Перунова Ў чорныя сэрцы выроддзя.</p> <p><i>В. Зуёнак «Роднае»</i></p>	
<p>Там, дзе нізка схіліліся хаты, Ля ракі, дзе гамоніць аір! Там, дзе ў пушчы па хвоях кудлатых Мігацяць Беларусі страі!</p> <p><i>Ул. Дубоўка «Прыпыніла свой голас жалейка...»</i></p>	
<p>Раскінуліся дзве палескіх вёскі На супрацьлеглых берагах Сажа. Тут песень чутны адгалоскі: Рака – паміж народамі мяжа.</p> <p><i>М. Аўрамчык «Раскінуліся дзве палескіх вёскі...»</i></p>	

Заданне 9. Устанавіце адпаведнасць паміж імёнамі беларускіх пісьменнікаў, асветнікаў і фактамі іх біяграфій. Адказ запішыце як спалучэнне літар і лічбаў. Напрыклад, А2 Б1 В3 Г4 Д5 Е6.

Максімальная колькасць балаў – 6.

А Кірыла Тураўскі	1 Нарадзіўся на Міншчыне. Вучыўся ў Нясвіжы. За арганізацыю настаўніцкага з'езда быў асуджаны на тры гады астрога. Вядомы як паэт, празаік, драматург. Аўтар такіх кніг, як “Песні жальбы”, “Родныя з’явы” і інш. Яго імя носяць школы, плошчы, вуліцы гарадоў і вёсак не толькі Беларусі, але і іншых краін.
Б Ян Баршчэўскі	2 Нарадзіўся на Міншчыне. Удзельнічаў у падпольным руху, за што быў арыштаваны і сядзеў у Лукішках. Аўтар зборнікаў паэзіі “На этапах”, “Каб ведалі”, “След бліскавіцы”, “Збор калосся” і інш. Яго імя носіць адзін з беларускіх універсітэтаў.
В Якуб Колас	3 Нарадзіўся на Віцебшчыне. Пэўны час вучыўся ў Віцебскім мастацкім вучылішчы. Вядомы як аўтар аповесцяў і раманаў пра вайну: “Пастка”, “Альпійская балада”, “Сотнікаў”, “Мёртвым не баліць”. У апошнія гады творчасці стварыў шэраг прытчаў – “Сцяна”, “Пахаджане”, “Хутаранцы”.
Г Максім Танк	4 Нарадзіўся на Гомельшчыне. Вядомы як аўтар слоў-казанняў, павучальных аповесцяў, прытчаў. Лічыў, што інтэлектуальная і духоўная праца – шлях да маральнага ўдасканалення асобы.
Д Васіль Быкаў	5 Нарадзіўся на Віцебшчыне. Скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Вядомы, найперш, сваімі драматургічнымі творамі (“Вечар”, “Парог”, “Злом”, “Кім”), у якіх найчасцей уздымаецца праблема выбару.
Е Аляксей Дудараў	6 Нарадзіўся на Віцебшчыне. Вучыўся ў Полацку. Доўгі час жыў у Пецярбургу, дзе заснаваў гурток беларуска-польскіх пісьменнікаў. Вядомы як паэт і празаік.

ПРАВІЛЬНЫ АДКАЗ: _____

Заданне 10. Прачытайце твор Э. Валасевіча “Сонца і Асёл” і запоўніце табліцу.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Хіліўся да заходу дзень,
І сонца з гарызонта доўгія праменні пасылала...
І тут Асёл, які патупаў па зямлі нямала,
Заўважыў велічэзны ўласны цень:

– Ого! Дык я, выходзіць, – велікан! Асілак!
 Вышэй Жырафы і дужэй Слана!
 Ну, Леў! Цяпер заскачаш, мілы...
 Як кахну капытом – дык і хана!
 ... Назаўтра адбылася іншая карціна –
 Стаяла сонца па-над галавой,
 Да кіпця скараціўся цень Асліны,
 Задумаўся глыбока наш “герой”:
 – Ці ж не дзівосна?
 Учора волатам здаваўся грозным,
 А сёння нейкім шчанюком...
*Усё адносна,
 Залежна пад якім асветлена вуглом.*

Пытанні, заданне	Адказ
1. Жанр	
2. Які тып рыфмоўкі выкарыстаў паэт у першых чатырох радках?	
3. Як у творах гэтага жанру называюць вылучаную курсівам частку?	
4. Які алегарычны вобраз выкарыстаны ў творы?	
5. Выпішыце адзін эпітэт	